

Cât de europeni suntem la construit?

prof.dr.arh. Șerban Țigănaș

De această dată ARENA Construcțiilor mă întreabă cât de aliniați suntem la obiectivele europene legate de construirea sustenabilă și cât de mult ne va afecta criza actuală a deficitului bugetar în a progresa sau măcar în a ne menține nivelul?

O să-mi încep opinia prin câteva cuvinte despre Noul Bauhaus European, titlul setului de principii promovate în UE de peste jumătate de deceniu, ca manifest al construirii pentru viitor.

Bauhaus a fost în primul rând o școală, o academie a educației artistice multidisciplinare orientată spre un modernism global. S-a suprapus cu perioada interbelică, reprezentând o convergență fără precedent a ideilor avangardiste din arte, în special din arhitectură și design, care s-au democratizat și consacrat ca sens al noii epoci în care a intrat omenirea. Bauhaus a devenit o mișcare artistică, un stil în arhitectură și un simbol al unei sinteze culturale moderne. Aripile acestei mișcări au fost brutal frânt de nazismul din Germania, dar mulți dintre fondatorii și reprezentanții importanți ai Bauhausului și-au continuat epopeea pe continentul american sau au revenit după război pe scena creației. Noul Bauhaus a fost folosit ca titlu pentru a prelua din sensurile inițiale ceea ce ține de originea europeană, internațională, multidisciplinară, tradițională și progresivă a unei culturi a construirii.

Noul Bauhaus european sugerează astfel că există simultan elementul de continuitate, tradiție și inovație și cel de noutate, de aducere la zi. Noutatea constă, în special, în două elemente pe care autorii inițiativei le doresc integrate și consolidate de puternica filosofie modernistă bauhausiană: sustenabilitatea și estetica.

Sensul sustenabilității s-a schimbat profund din prima jumătate a secolului al 20-lea, nefiind doar o concepție recentă. Economia de mijloace, accesibilitatea arhitecturii, democratizarea de care aminteam ca fiind parte din viziunea inițială, sunt acum completate cu problematica scăzii globale a poluării, a schimbărilor climatice și urbanizării accelerate.

Estetica este cealaltă parte importantă care se dorește recuperată, însemnând readucerea culturii în prim planul progresului uman ca scop în sine, după erodarea masivă pe care a suferit-o la umbra celorlalte obiective care țin de satisfacerea nevoilor primare, din rândul cărora a fost exclusă. Astăzi este evident pentru oricine că, în ceea ce privește arhitectura, cea mai sustenabilă a devenit cea

conf. dr. arh. Șerban Țigănaș

care alcătuiește patrimoniul de valori identitare al veacurilor anterioare.

Există mai multe Românii

Acestea fiind reamintite, să vedem unde suntem ca stat postcomunist, democrație tânără și economie în tranziție, ca să folosesc o colecție de încadrări pentru ceea ce este România recentă.

În primul rând aș spune că “există mai multe Românii”, judecând după cultura construirii, care s-a diversificat evoluând diferit în polii de dezvoltare față de zonele care au contrage economică și demografică. Există locuri în care e foarte bine dacă “se construiește” și locuri în care contează decisiv “cum se construiește”. Aceleași legi, norme și reguli generează prin aplicarea și gradul de toleranță la necalitate medii construite extrem de diferite. De fapt, regulile indică pragul de jos al calității, sub care nu trebuie coborât pentru că e periculos, în vreme ce ambițiile de sus sunt date de aspirațiile comunităților, girate de administrațiile publice.

Să luăm un exemplu simplu. O companie care construiește supermarketuri în forma unor clădiri tip, strict funcționale, cu zero ambiții arhitecturale de adaptare la cultura locală, la loc și peisaj, produce “cutii” din tablă intens colorate pentru a sări în ochii clientelei care îi devine fidelă. În unele localități aceste clădiri sunt primite cu brațele deschise și cu bucuria “apariției normalității”, în vreme ce în altele li se

PETAL by Lasovsky Johansson Architects, Photo by Joakim Züger BARSK Projects

cere să iasă din tipare și să producă clădiri cu standard mai ridicat, integrate în caracterul unor zone existente sau în curs de dezvoltare.

Ceea ce a devenit standard altundeva, la noi este încă excepție

Dacă trecem la comparația cu alte țări europene, discuția se poate nuanța. Observ aici mai multe categorii, în ceea ce privește cultura actuală a construirii și apropierea de întele Noului Bauhaus european.

Țările pe care le numim occidentale, deși sunt mult mai mult nordice decât vestice, dar denumirea e oricum generică, au construit o cultură a construirii care are continuitate. Aici au devenit mult mai repede bunuri comune, parte din standardul implicit al construirii obișnuite practicile negocierii pentru calitate. În Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de nord se cere la orice autorizație de construire calculul amprenteii de carbon, pe baza unor metode agreeate. La noi nici nu se vorbește despre asta în cele mai multe locuri la modul concret, eventual doar principal. A se vedea impunerea nZEB prin lege, care este ignorată sublim în atât de multe instanțe. Aș insista, însă, pe câteva țări care nu au pornit după căderea regimurilor comuniste din poziții mai avantajoase decât noi, dar au ajuns să construiască foarte bine pentru că au conștientizat și prioritarizat valoarea arhitecturii. Pot să mă refer la Slovenia, țară fostă iugoslavă, în care se practică o arhitectură de multe ori excelentă. De asemenea, cele trei țări baltice, toate ex-sovietice, au dezvoltat o adevărată cultură a emancipării și distanțării identitare de foștii ocupanți prin arhitectură de calitate. Republica cehă și Polonia, cu puternice tradiții cultural-intelectuale sunt, de asemenea, foarte puternice la capitolul

arhitectură actuală, dar și la punerea în valoare a patrimoniului, inclusiv a celui modern, care în România nu este nici măcar perceput de anumite segmente consistente ale societății. Și România are arhitectură foarte bună, care stă fără probleme lângă cea a țărilor menționate, dar totuși ce ar rezulta din comparația care mi s-a cerut?

Simplificând, aș spune că, din păcate, ceea ce a devenit standard altundeva, la noi este încă excepție. Cauzele și eventualele soluții le-am discutat în multe dintre articolele precedente din ARENA Construcțiilor, nu le reiau acum. Vreau doar să spun că suntem într-o țară în care, cu excepțiile de rigoare, cei care vând construiesc ceea ce vor să achiziționeze cumpărătorii, nu ceea ce ar fi bine să construiască și să achiziționeze cei din urmă. Administratorii publici nu știu suficient de bine ce au de administrat și cum se consolidează sustenabil un patrimoniu public, fiind mereu în goană pentru proiecte fructificabile populist. Și aici sunt excepții, bineînțeles. Publicul a învățat treptat să aprecieze tehnologiile noi, energiile alternative, performanțele cuantificabile care se reflectă mai ales în facturi și le pretind în noile investiții. Când ajungem la identitatea culturală, integrarea în context și coerența urbană, parcă înțelegerea se pierde și pentru că tehnic se poate construi aproape orice. Asistăm la apariția de clădiri mult mai puțin armonioase decât cele ale pionierilor moderniști de acum o sută de ani. Sensibilitatea orchestrată prin proporții, armoniile dintre părți și ale întregului, detaliile subtile sunt parcă amintiri rare. Calitatea estetică este promovată prin simplism și nu prin simplitate, iar proporțiile geometrice, limbajul elevat al arhitecturii sunt reduse la nivelul hazardului și cel mult al intuiției, de mult prea multe ori.

Dezvoltatorii multiplică clădiri “moderne” într-un stil fără stil, bazat pe artificii care folosesc echivalentul arhitectural al populismului din politică. Din nou, există excepțiile remarcabile, din care însă este greu să îți în viață câteva reviste de arhitectură care să prezinte tot ceea ce e mai bun “pe piață”.

Nu aș vrea, însă, să las lucrurile aici, limitându-mă la acest ton critic.

Arhitectura de bună calitate este în creștere în România, fără îndoială, echipele performante fiind tot mai numeroase și mai ambițioase, dar la o statistică ceva mai atentă vom vedea că nu acoperă o majoritate confortabilă a proiectelor care dau nota generală. Mai mult, în fiecare loc în care se construiește, cei care au “succesul” cel mai consistent nu sunt, de cele mai multe ori, cei care realizează arhitectura cea mai bună, iar asta spune foarte mult despre societatea actuală de care depinde de fapt totul.

Schimbarea generată de criza bugetară va fi una semnificativă

Am ajuns la ultima întrebare, cea despre efectul crizei bugetare. Știți vorba aceea: “sunt prea sărac pentru a-mi cumpăra lucruri ieftine”? Aș vrea să ni se aplice după această criză bugetară, care mie personal mi se pare generată de un act de trădare, fără trădători, exact ca marea corupție, cea fără mari corupți, despre care s-a vorbit și se vorbește atât de mult în spațiul public românesc.

Dar mai este o vorbă, care nu vine de la noi, dar unii știu să o aplice: “nu rata niciodată o criză bună!” Presiunile nasc soluții. Crizele duc la progres, pentru că ating mai puternic conștiințele. Supraviețuirea e mai puternică decât viețuirea. Cred că ne va afecta puternic criza aceasta, pe termen lung, la scara vieților noastre. Ne va afecta și în bine și în rău.

În primă instanță investițiile publice se vor diminua simțitor, dar poate se vor și filtra mai bine. Nu vom mai vedea că toate studiile de fezabilitate comandate duc la concluzia că investiția e fezabilă, motiv pentru care se plătesc doar după ce se aprobă.

A cheltui banii cu mai multă chibzuință e fără îndoială mai bine, dar totul cred că depinde de anumite praguri și intervale, pentru că prohibiția naște gangsteri, penuria naște corupție și piață neagră și crizele nasc speculă. În concluzie, răspunsul meu este ferm în ceea ce privește schimbarea: va fi una semnificativă! Nu știu însă în ce sens, cine va câștiga și cine va pierde, în afară de faptul că vom simți toți ce se întâmplă. Altfel spus, se joacă, depinde de fiecare dintre noi, cei implicați într-un fel sau altul în construire, ce va urma. ■